

CO JE SUR?

Kamil Kalina

Slovníkové heslo

SUR: Systém výcviku v psychoterapii, založený Doc. MUDr. Jaroslavem Skálou, PhDr. Eduardem Urbanem a MUDr. Jaromírem Rubešem, vyvíjející se od r. 1967. Výcvikový model SUR (výcvik typu SUR) je založen na principech terapeutické komunity s několika skupinami, každou skupinu vedou dva terapeuti či lektoři opačného pohlaví pod supervizí vedoucího komunity. Výcviková komunita se schází po dobu 4-5 let 1-2x ročně, mezi setkáním celé komunity se konají víkendová setkání jednotlivých skupin. - Jako pokračovatel v podstatě nikdy neformalizovaného hnutí SUR vzniklo v r. 1999 občanské sdružení SUR, které udržuje a rozvíjí tradici výcvikového modelu a připojuje k němu programy teoretického vzdělávání a supervize.

Kalina K. a kol.: Mezioborový glosář pojmů z oblastí drog a drogových závislostí. Filia Nova/Úřad vlády ČR, Praha, 2001

Historie

Hnutí, systém a výcvikový model SUR je spojen se jmény Skála, Urban a Rubeš, jejichž iniciály mu daly jméno.¹ Jeho originalita spočívá především ve spojení výcviku ve skupinové psychoterapii s širším a hlubším rozměrem velké skupiny, výcvikového společenství (komunity).

První výcviková komunita, z níž SUR vznikl, zahájila svou práci v r. 1967. Sestávala se ze šesti výcvikových skupin (na pozdější poměry nezvykle velký počet). Vedoucími skupin byli kromě Skály, Rubeše a Urbana ještě Bouchal, Junová, Hoskovcová a Doležal; podle počátečních písmen jejich příjmení nesla komunita název SRUB-JAHODA.² Během let docházelo k přirozenému separačně-individuačnímu procesu, z něhož již na přelomu 60. a 70. let vykrystalizovala trojice Skála, Urban a Rubeš a název SUR.

Mezi členy SUR se udržuje rčení, že v tomto trojlístku Urban představoval Superego, Skála Ego a Rubeš Id. Lze v tom přinejmenším vidět výstižnou metaforu jednoty velmi různých osobností, což vystihuje i v 80. letech vzniklý emblém tří různých stromů na jednom pahorku, nynější logo sdružení SUR.

V první polovině 70. let každý z této trojice zakládá samostatnou výcvikovou komunitu (jako první Skála v r. 1972, Urban a Rubeš v letech bezprostředně následujících), v níž skupiny vedli vybraní členové jeho výcvikové skupiny z komunity

¹ Doc. MUDr. Jaroslav Skála, CSc., zakladatel a dlouholetý šéf terapeutického systému pro závislosti (Apolinář). PhDr. Eduard Urban, psycholog, učil na katedře psychologie FF UK. MUDr. Jaromír Rubeš vedl oddělení pro závislosti v psychiatrické léčebně Praha-Bohnice.

² Doc. MUDr. Milan Bouchal, CSc., psychiatr a psychoterapeut, působil na psychiatrické klinice v Brně. PhDr. Hana Junová, psycholožka, významná psychoterapeuta psychoanalytické orientace a zakladatelka neverbální metody zvané psychogymnastika, pracovala jako psychoterapeutka v denním sanatoriu pro neurozy Horní Palata a učila na katedře psychologie FF UK. PhDr. Michaela Hoskovcová, psycholožka, učila na katedře psychologie FF UK. Doc. MUDr. Vladimír Doležal, CSc., toxikolog, působil na 1. lékařské fakultě UK v Praze. Trojice Junová, Hoskovcová a Doležal později organizovala samostatný výcvik se základnou na Horní Palatě.

SRUB-JAHODA. Tento způsob se opakoval v dalších a dalších komunitách až do 90.let a vedl k vytvoření výcvikových linií S, U a R.³ Komunity už většinou vedli následníci a Skála, Rubeš a Urban spíše supervidovali. Elemenární shodu filosofie, přístupů a pravidel zajišťoval tzv. Aktiv SUR, setkání vedoucích skupin a komunit všech tří linií, které se pořádalo 2x ročně. Do r. 1990 vzniklo ve třech liniích systému SUR celkem 17 výcvikových komunit, jimiž prošlo více než 400 účastníků.

V době normalizace byl SUR "ostrovem pozitivní deviace" a platformou pro svobodné názory a postoje. Patřil k tzv. odbornému disentu (podobně jako různé aktivity v oblasti filosofie, ekologie, ekonomie atd.) a měl sympatizující spojení s disentem občanským. Řadu let byl sledován Státní bezpečností.

SUR byl prostřednictvím mnoha osobností užitečně propojen s českou psychoanalytickou obcí a v průběhu desetiletí z něj vycházely domácí linie samostatných uznávaných směrů a přístupů, jako byla rodinná terapie, Gestalt terapie, transakční analýza, Bálintovské skupiny, arteterapie a jiné neverbální metody, ale i KBT a rogeriánská terapie zaměřená na klienta.

Devadesátá léta vedla k určitému rozvolnění hnutí a systému SUR. Výcvikový model SUR aplikovali absolventi SUR v nově zakládaných výcvikových centrech, jako Pražský psychoterapeutický institut (Růžička), Skálův institut (Frouzová), Kožnar ve školství a jiní jinde. Vedle toho pokračoval neformální „původní SUR“ v linii Skály a Urbana. Identita SUR začala být nejasná. V r. 1999 rozhodl Aktiv SUR na svém setkání o založení občanského sdružení SUR.

Výcvikový model

Charakteristiky

Výcvikový model SUR se během let vyvíjel a různě diferencoval, jeho základní charakteristiky se však příliš neměnily. Lze je popsat takto:

- Ústředním principem výcviku je výcviková práce probíhající souběžně ve velké skupině (výcviková komunita, využívající principy terapeutické komunity) a v malé skupině, která je součástí komunity.
- Počet skupin v komunitě je 2-4. Obvykle jde o 3 skupiny, ale komunity se dvěma či čtyřmi skupinami nejsou ojedinělé.
- Skupina má 8-12 členů; je brán zřetel na rovnoměrné zastoupení žen a mužů, i když to není v praxi vždy splnitelné (ženy převažují). Jinak sestavování skupin zohledňuje obvyklé skupinové kontraindikace.
- Výcvikovou skupinu vedou dva výcvikovní terapeuti, muž a žena (tento prvek se ustálil až v 80.letech, v prvním období SUR vedl skupinu jeden terapeut).
- Komunitu vede 1-2 vedoucí.
- Výcvik trvá obvykle 4-5 let. Během jednoho výcvikového roku se střídají „komunitní týdny“ (setkání celé komunity, obvykle 1, někdy 2 týdny ročně) a víkendová setkání (2-3 víkendy ročně), na nichž se schází buď jednotlivé skupiny samostatně, nebo celá komunita.

³ Až v týmu komunity SUR 16 (Kalina a Klímová, 1988-1993) se všechny tři linie znovu sešly.

- Výcvik obvykle během těchto 4-5 let poskytuje minimálně 500 výcvikových hodin.
- Během setkání celé komunity (např. „komunitní týden“) se během dne střídají aktivity celé komunity (ranní setkání, workshopy, kluby apod.) a oddělená sezení jednotlivých skupin.
- Vedoucí komunity dochází s jistou pravidelností do jednotlivých skupin jako pozorovatel a poskytuje interní supervizi vedoucím skupin. Vedení skupiny pod supervizí je chápáno jako „další stupeň výcviku“.
- Výcvikový tým (vedoucí komunity a vedoucí skupin) se denně setkává, probírá záležitosti komunity a skupin a poskytuje si vzájemnou supervizi.

Příklad denního programu

07.10-07.30	Rozhýbání
07.30-09.00	Hygiena, snídane
09.00-10.30	Komunita
10.30-11.00	Dopolední přestávka
11.00-12.30	Skupiny
12.30-14.30	Polední přestávka – oběd, psaní deníků, osobní volno
14.30-16.00	Workshop nebo skupiny
16.00-16.30	Odpolední přestávka
16.30-18.00	Skupiny
18.10-18.30	Relaxace
18.30-20.00	Večerní přestávka – večeře, psaní deníků, osobní volno
20.00-21.30	Klub
21.45-22.00	Pečetění dne
22.00-23.30	Porada výcvikového týmu

Pravidla výcvikové práce

1. Pravidlo otevřenosti a upřímnosti: právo na volné sdělování a sdílení, ale také právo říci NE a nemluvit o něčem, o čem v danou chvíli mluvit nechci.
2. Pravidlo dodržování důvěrnosti sdělení – mlčenlivost o dění ve skupině a komunitě mimo skupinu a komunitu.
3. Pravidlo nenavazování erotických/sexuálních vztahů s ostatními členy komunity po celou dobu výcviku.
4. Pravidlo referování o mimovýcvikových kontaktech se členy komunity.
5. Pravidlo dochvilnosti a dodržování denního programu.
6. Pravidlo střídavosti, tj. požadavek neúčastnit se výcvikových aktivit ve změněném stavu psychiky (pod vlivem alkoholu a dalších psychoaktivních látek).

Zdroje výcvikového modelu, používané metody a přístupy

Organizační uspořádání výcvikové situace čerpalo podněty z praxe léčebných zařízení - terapeutických komunit, které v 60. letech v ČR existovaly. Především šlo o

terapeutickou komunitu na Skálově protialkoholním oddělení v Apolináři (komunitní týdny se značně podobají zejména týdenním výjezdům apolinářských pacientů a terapeutů do přírody), další podněty přicházely z terapeutických komunit pro neurotiky v Lobči (Knobloch, Mrázek, Junová), v Brně (Bouchal) a Kroměříži (Kratochvíl). Inspirací pro zakladatele byly i výcvikové dílny na psychoterapeutických sympoziích v Lindau (tehdejší Západní Německo).

V aplikaci principů terapeutické komunity se SUR vždy odvolával na Maxwella Jonese a obecně se hlásil k dynamické (psychodynamické) orientaci. Vstřebal některé prvky psychoanalýzy, později skupinové analýzy, ale také humanistických, existenciálních a interpersonálních psychoterapií. Akcent na to či ono se liší v jednotlivých komunitách a často i skupinách. Spíše než o eklecticismus však šlo o tvořivou syntézu, přiměřenou období vzniku a prvním dekádam vývoje. I když systémem SUR prošla řada teoreticky fundovaných psychoterapeutů, teorie byla po desetiletí spíše slabší stránkou SUR a zevrubné teoretické zpracování výcvikového modelu SUR dosud chybí.

Převládajícím stylem práce ve skupině je sdělování, sdílení a průzkum individuálního příběhu a jeho zrcadlení ve skupinových vztazích. Některé komunity se pokoušejí dát větší váhu situaci „tady a teď“, zkoumání skupinové interakce či procesu a skupinového nevědomí. Prakticky všude se pracuje se sny, ve skupině i v komunitě. Ve workshopech se pravidelně objevují ukázky různých metod a skupinových přístupů (gestalt, psychodrama, Balintovské skupiny, neverbální metody). Zejména neverbálními metodám věnují některé komunity zvýšenou pozornost nebo je dokonce zařazují jako systematickou složku výcviku (Vodňanská – muzikoterapie, pohybové a na tělo orientované metody; Strnadlová – arteterapie).

Výcvikový model SUR je svým způsobem jedinečný a není známa žádná jeho zahraniční obdoba. Dnes je uznáván Evropskou psychoterapeutickou asociací (EPA) a řazen do kategorie psychodynamických psychoterapií. Není chápán pouze jako výcvik ve skupinové psychoterapii a zdůvodňuje se, že na jeho neobvyklém rozsahu a intenzitě lze založit i kvalifikaci pro psychoterapii individuální.

Sdružení SUR

Občanské sdružení SUR vzniklo v r. 1999 jako legitimní pokračovatel nefomálního hnutí SUR a z vůle členů Aktivu SUR. Udržuje a rozvíjí tradici výcvikového modelu a připojuje k němu programy teoretického vzdělávání a supervize po skončení výcviku.

Sdružení SUR má status akreditovaného výcvikového institutu⁴ a zajišťuje uznávané a komplexní psychoterapeutické vzdělávání, které má tři složky (pilíře):

- 1) sebezkušenostní výcvik ve výcvikové komunitě a skupině v rozsahu minimálně 500 hodin,
- 2) teoretické vzdělání distanční formou v rozsahu 200 hodin,
- 3) supervize následující po ukončení výcviku v rozsahu minimálně 100 hodin.

Sdružení SUR se řídí etickým kodexem EPA, přijatým Českou psychoterapeutickou společností, a vede své frekventanty k jeho dodržování.

⁴ Systém psychoterapeutického vzdělávání o.s. SUR je akreditován Akreditační komisí odborných společností (Česká psychoterapeutická společnost, Česká psychiatrická společnost, Asociace klinických psychologů ČR) a 1. LF UK v Praze a garantován Českomoravskou psychologickou společností.

V současnosti (jaro 2005) registruje o.s. SUR 8 výcvikových komunit, které od r. 1999 uznalo za legitimní v rámci své akreditace. 5 komunit je již ukončených (Vodňanská, Krombholz a Šturma, Vyhnálek, Strnadlová, Kalina), 3 probíhají (Krombholz a Šturma, Vyhnálek, Strnadlová a Pfeiffer). Otevření dalších komunit se předpokládá v r.2006 (Vodňanská, Kalina).

V letech 2001-2004 proběhl první cyklus teoretického vzdělávání („Školička SUR“), který absolutoriem ukončilo 34 kolegů. Druhý cyklus začíná v květnu 2005.

Následná supervize je koncepčně zpracována a v současnosti si hledá svou přiměřenou organizační podobu. Ve výcviku se zavedla povinnost vnější supervize vedle supervize vnitřní, poskytované vedoucím (spoluvedoucím) komunity a týmem vzájemně.

Vedle akreditovaného programu sdružení SUR organizuje odborné semináře (SURfování) a zajišťuje psychoterapeutické minimum pro praktické lékaře a psychiatry.

V konkurenčním prostředí nové doby si SUR udržel výjimečný status a jeho značka je oceňovanou značkou kvality. Neuzavírá se novým podnětům, ale usiluje o udržení a kultivaci rámce, standardu, principů a teorií, které tvoří jeho identitu. Dědictví zakladatelů, Skály, Urbana a Rubeše, zavazuje následovníky udržovat a tvořivě rozvíjet jedinečnou tradici a otevírat příležitosti pro další generace, jako před léty byly otevřeny nám.

31. března 2005

MUDr. PhDr. Kamil Kalina, CSc.